ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 22ας Νοεμβρίου 2018*

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) – Οδηγία 2006/112/ΕΚ – Πεδίο εφαρμογής – Φορολογητέες πράξεις – Παροχή εξ επαχθούς αιτίας – Διάκριση της μη φορολογητέας αποζημιώσεως από τις φορολογητέες παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται έναντι καταβολής "αποζημιώσεως"»

Στην υπόθεση C-295/17,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικό δικαστήριο για την επίλυση φορολογικών διαφορών (κέντρο διοικητικής διαιτησίας), Πορτογαλία] με απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Μαΐου 2017, στο πλαίσιο της δίκης

MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia SA

κατά

Autoridade Tributária e Aduaneira,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, E. Levits (εισηγητή) και M. Berger, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: R. Șereș, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζήτησης της 26ης Απριλίου 2018,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia SA, εκπροσωπούμενη από τους V. Codeço, M. Machado de Almeida και R. M. Fernandes Ferreira, advogados,

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes, M. Figueiredo και R. Campos Laires,

– Η Ιρλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Browne και J. Quaney, καθώς και από τον A. Joyce, επικουρούμενους από τον N. J. Travers, SC, και την A. Keirse, BL,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Lozano Palacios και τον A. Caeiros,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 7ης Ιουνίου 2018,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, του άρθρου 64, παράγραφος 1, του άρθρου 66, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α′, και του άρθρου 73 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ 2006, L 347, σ. 1, στο εξής: οδηγία ΦΠΑ).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia SA (στο εξής: MEO) και της Autoridade Tributária e Aduaneira (φορολογικής και τελωνειακής αρχής, Πορτογαλία) σχετικά με τον καταλογισμό του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) και σχετικών αντισταθμιστικών τόκων.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας ΦΠΑ, στον ΦΠΑ υπόκεινται «οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας στο έδαφος ενός κράτους μέλους από υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί με την ιδιότητά του αυτή».

4 Το άρθρο 64, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Οι παραδόσεις αγαθών [...] καθώς και οι παροχές υπηρεσιών, οι οποίες συνεπάγονται τμηματικές καταβολές έναντι λογαριασμού ή διαδοχικές πληρωμές θεωρείται ότι πραγματοποιούνται κατά τη λήξη των χρονικών περιόδων, στις οποίες αναφέρονται οι τμηματικές καταβολές έναντι λογαριασμού ή διαδοχικές πληρωμές.»

5 Το άρθρο 66, πρώτο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Κατά παρέκκλιση από τα άρθρα 63, 64 και 65, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν, ότι για ορισμένες πράξεις ή ορισμένες κατηγορίες υποκείμενων στον φόρο, ο φόρος καθίσταται απαιτητός:

α) το αργότερο κατά τον χρόνο έκδοσης του τιμολογίου,

[...]».

6 Το άρθρο 73 της ίδιας οδηγίας έχει ως εξής:

«Για τις παραδόσεις αγαθών και τις παροχές υπηρεσιών, εκτός αυτών που αναφέρονται στα άρθρα 74 έως 77, η βάση επιβολής του φόρου περιλαμβάνει οτιδήποτε αποτελεί την αντιπαροχή, την οποία έλαβε ή πρόκειται να λάβει για τις πράξεις αυτές ο προμηθευτής ή ο παρέχων τις υπηρεσίες από τον αποκτώντα, τον λήπτη ή τρίτο πρόσωπο, περιλαμβανομένων των επιδοτήσεων που συνδέονται άμεσα με την τιμή των πράξεων αυτών.»

7 Το άρθρο 90 της οδηγίας ΦΠΑ ορίζει τα εξής:

«1. Σε περίπτωση ακύρωσης, καταγγελίας, λύσης, ολικής ή μερικής μη καταβολής, ή μείωσης της τιμής, που επέρχεται μετά την πραγματοποίηση της πράξης, η βάση επιβολής του φόρου μειώνεται ανάλογα, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που καθορίζονται από τα κράτη μέλη.

2. Σε περίπτωση ολικής ή μερικής μη καταβολής της τιμής, τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από τη διάταξη της παραγράφου 1.»

Το πορτογαλικό δίκαιο

8 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο a, του Código do Imposto sobre o Valor Acrescentado (Κώδικα Φόρου Προστιθέμενης Αξίας) ορίζει τα εξής:

«Στον φόρο προστιθεμένης αξίας υπόκεινται:

a) οι παραδόσεις αγαθών και οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιεί ο υποκείμενος στον φόρο –υπό την ιδιότητά του αυτή– εξ επαχθούς αιτίας στην εθνική επικράτεια».

9 Το άρθρο 16 παράγραφος 1, του Κώδικα Φόρου Προστιθέμενης Αξίας έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη των διατάξεων των παραγράφων 2 και 10, η βάση επιβολής του φόρου για τις φορολογητέες παραδόσεις αγαθών και παροχές υπηρεσιών αντιστοιχεί στην αξία της αντιπαροχής την οποία κατέβαλε ή πρόκειται να καταβάλει ο αγοραστής, ο αποδέκτης ή τρίτο πρόσωπο.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Η MEO, εταιρία με έδρα τη Λισσαβώνα (Πορτογαλία), έχει ως κύρια δραστηριότητα την παροχή υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών στην επικράτεια της Πορτογαλίας. Επομένως, ασκεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας ΦΠΑ και είναι ως εκ τούτου υποκείμενη στον ΦΠΑ.

11 Στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της, η MEO συνάπτει με τους πελάτες της συμβάσεις παροχής υπηρεσιών στους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της πρόσβασης στο Διαδίκτυο, της τηλεόρασης και των πολυμέσων, ορισμένες από τις οποίες προβλέπουν ελάχιστη διάρκεια δέσμευσης, προσφέροντας στους πελάτες ευνοϊκούς όρους, όπως χαμηλότερη μηνιαία συνδρομή.

12 Οι συμβάσεις αυτές προβλέπουν, επίσης, ότι σε περίπτωση απενεργοποίησης των σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών κατόπιν αιτήματος των πελατών ή για λόγους που οφείλονται σε αυτούς, πριν από τη λήξη της συμφωνηθείσας ελάχιστης διάρκειας δέσμευσης, η MEO δικαιούται αποζημίωση ίση με το συμφωνηθέν ποσό της μηνιαίας συνδρομής πολλαπλασιαζόμενο με τη διαφορά μεταξύ της διάρκειας της ελάχιστης συμβατικής περιόδου δέσμευσης και του αριθμού των μηνών κατά τους οποίους παρασχέθηκε η υπηρεσία.

13 Κατά το αιτούν δικαστήριο, το ποσό που οφείλεται από τον πελάτη στην MEO σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης παροχής υπηρεσιών ανέρχεται, επομένως, στο ποσό της συνδρομής που αντιστοιχεί στη συνολική περίοδο ελάχιστης δέσμευσης, έστω και αν οι υπηρεσίες δεν παρασχέθηκαν στον πελάτη μέχρι τη λήξη της περιόδου αυτής.

14 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει, επίσης, ότι ο πελάτης υποχρεούται να καταβάλει το ποσό αυτό όταν οι υπηρεσίες απενεργοποιούνται πριν από τη λήξη της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, μεταξύ άλλων, αν ο πελάτης δεν εκπληρώσει την υποχρέωση καταβολής της συμφωνηθείσας μηνιαίας συνδρομής.

15 Κατά τη διάρκεια ελέγχου που πραγματοποίησε στην MEO μεταξύ 1ης Απριλίου και 20ής Νοεμβρίου 2014, η φορολογική και τελωνειακή αρχή διαπίστωσε ότι για το οικονομικό έτος 2012 η MEO δεν είχε καταβάλει ΦΠΑ επί του ποσού που είχε τιμολογήσει στους πελάτες κατόπιν πρόωρης καταγγελίας συμβάσεων παροχής υπηρεσιών και εξέδωσε, για τον λόγο αυτό, πράξεις καταλογισμού ΦΠΑ.

16 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατόπιν της πρόωρης λύσεως, εκ μέρους του πελάτη, της σύμβασης παροχής υπηρεσιών, η MEO απενεργοποιεί τις υπηρεσίες που προβλέπονται στη σύμβαση και αποστέλλει στον πελάτη τιμολόγιο στο οποίο αναγράφεται το ποσό της οφειλόμενης στην MEO αποζημίωσης, το οποίο έχει προκαθοριστεί συμβατικώς, με τη σημείωση «δεν υπόκειται σε ΦΠΑ».

17 Η MEO, θεωρώντας ότι το ποσό που οφείλεται λόγω πρόωρης καταγγελίας των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών αποτελεί αποζημίωση η οποία δεν υπόκειται σε ΦΠΑ, καθόσον δεν καταβάλλεται ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών, υπέβαλε αίτηση θεραπείας κατά των εν λόγω πράξεων καταλογισμού ΦΠΑ, η οποία απορρίφθηκε.

18 Κατά της απόρριψης της αίτησης θεραπείας η MEO άσκησε, στις 23 Δεκεμβρίου 2015, ιεραρχική προσφυγή, επί της οποίας δεν δόθηκε απάντηση εντός της νόμιμης προθεσμίας.

19 Στις 20 Μαΐου 2016 η MEO προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικού δικαστηρίου για την επίλυση φορολογικών διαφορών (κέντρο διαιτησίας διοικητικών διαφορών), Πορτογαλία], ζητώντας να διαπιστωθεί ότι οι πράξεις καταλογισμού ΦΠΑ ήταν παράνομες.

20 Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι τα ποσά που οφείλονται από τους πελάτες της MEO προς αυτήν λόγω της μη τήρησης της ελάχιστης συμβατικής περιόδου δέσμευσης αποτελούν, από απόψεως ΦΠΑ, την αντιπαροχή για παροχή υπηρεσιών και ότι ως εκ τούτου αποτελούν αμοιβή.

21 Κατά το αιτούν δικαστήριο τα ποσά αυτά έχουν τον χαρακτήρα αμοιβής, για τον πρόσθετο λόγο ότι διασφαλίζουν στην MEO τη διατήρηση του ίδιου επιπέδου εσόδων με αυτό που έχει όταν δεν μεσολαβεί διακοπή των παροχών. Η MEO δεν υφίσταται διαφυγόν κέρδος, καθόσον τα ποσά αυτά έχουν συμφωνηθεί συμβατικώς.

22 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικό δικαστήριο για την επίλυση φορολογικών διαφορών (κέντρο διαιτησίας διοικητικών διαφορών)] αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, το άρθρο 64, παράγραφος 1, το άρθρο 66, [πρώτο εδάφιο], στοιχείο α′, και το άρθρο 73 της οδηγίας [ΦΠΑ] την έννοια ότι φορέας τηλεπικοινωνιών (τηλεόραση, Διαδίκτυο, δίκτυο κινητής και σταθερής τηλεφωνίας) οφείλει τον [ΦΠΑ] επί του εισπραχθέντος από τους πελάτες του –σε περίπτωση πρόωρης λύσεως, για λόγο που οφείλεται στον πελάτη, σύμβασης με ορισμένη υποχρεωτική διάρκεια (περίοδος δεσμεύσεως)– προκαθορισμένου ποσού, το οποίο είναι ίσο προς το βασικό μηνιαίο τέλος που οφείλει ο πελάτης βάσει της συμβάσεως, πολλαπλασιασμένο με τον αριθμό των μηνιαίων τελών που απομένουν έως

τη λήξη της περιόδου δεσμεύσεως, καθόσον, όταν τιμολογείται το εν λόγω ποσό και ανεξάρτητα από την πραγματική είσπραξή του, ο φορέας έχει ήδη παύσει να παρέχει τις υπηρεσίες, και καθόσον:

α) συμβατικός σκοπός του τιμολογηθέντος ποσού είναι να αποτρέψει τον πελάτη από τη μη τήρηση της συμφωνηθείσας περιόδου δεσμεύσεως και να αποκαταστήσει τις ζημίες που υφίσταται ο φορέας λόγω της μη τηρήσεως της περιόδου δεσμεύσεως –οι οποίες συνίστανται, κυρίως, στην απώλεια του κέρδους το οποίο θα είχε αποκομίσει ο φορέας εάν η σύμβαση είχε συνεχιστεί έως τη λήξη της περιόδου, στην παροχή χαμηλότερων τιμών, στη διάθεση εξοπλισμού ή άλλων προσφορών, δωρεάν ή σε μειωμένη τιμή, ή ακόμη στα έξοδα διαφημίσεως και προσελκύσεως πελατών·

β) οι συμβάσεις με περίοδο δεσμεύσεως συνεπάγονται για τους εμπορικούς μεσάζοντες αμοιβή υψηλότερη από εκείνη των συναφθεισών συμβάσεων χωρίς περίοδο δεσμεύσεως, δεδομένου ότι, σε αμφότερες τις περιπτώσεις (ήτοι, στις συμβάσεις με ή χωρίς περίοδο δεσμεύσεως), η αμοιβή υπολογίζεται βάσει του ποσού των μηνιαίων τελών που καθορίζεται στις συναφθείσες συμβάσεις·

γ) το τιμολογηθέν ποσό μπορεί να χαρακτηρισθεί, στο εθνικό δίκαιο, ως ποινική ρήτρα.

2) Διαφέρει η απάντηση στο πρώτο ερώτημα εάν δεν συντρέχει κάποια ή κάποιες από τις περιστάσεις που εκτίθενται υπό τα επιμέρους σκέλη του ως άνω ερωτήματος;»

Επί του αιτήματος επανάληψης της προφορικής διαδικασίας

23 Μετά την ανάπτυξη των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα, η MEO, με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 25 Ιουνίου 2018, ζήτησε να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 83 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

24 Προς στήριξη του αιτήματός της η MEO υποστήριξε, κατ' ουσίαν, ότι οι προτάσεις της γενικής εισαγγελέα και ιδίως τα σημεία 41, 44, 46 και 47 των προτάσεων αυτών στηρίζονταν σε εσφαλμένα πραγματικά περιστατικά, ιδίως ως προς το ποσό που τιμολογείται από την MEO στους πελάτες της σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης παροχής υπηρεσιών.

25 Υπενθυμίζεται επ' αυτού ότι, δυνάμει του άρθρου 252, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ο γενικός εισαγγελέας διατυπώνει δημοσία, με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία, αιτιολογημένες προτάσεις επί των υποθέσεων οι οποίες, σύμφωνα με τον Οργανισμό του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απαιτούν την παρέμβασή του. Το Δικαστήριο δεν δεσμεύεται ούτε από τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα ούτε από την αιτιολογία βάσει της οποίας αυτός καταλήγει στις εν λόγω προτάσεις (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2017, Federatie Nederlandse Vakvereniging κ.λπ., C-126/16, EU:C:2017:489, σκέψη 31 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

26 Πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι ο Οργανισμός του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Κανονισμός Διαδικασίας του δεν προβλέπουν τη δυνατότητα των ενδιαφερόμενων μερών να διατυπώνουν παρατηρήσεις απαντώντας στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 23 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Συνεπώς, η διαφωνία διαδίκου με τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα, ανεξαρτήτως των ζητημάτων που εξετάζονται με τις προτάσεις αυτές, δεν συνιστά αφ' εαυτής επαρκή λόγο για την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας (αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 2017, Polbud – Wykonawstwo, C-106/16, EU:C:2017:804, σκέψη 24, καθώς και της 29ης Νοεμβρίου 2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 Με τα επιχειρήματα που διατυπώνει σχετικά με τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το ποσό που τιμολογείται σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης παροχής υπηρεσιών από τον πελάτη, η MEO επιχειρεί να απαντήσει στις προτάσεις της γενικής εισαγγελέα, αμφισβητώντας την περιγραφή

του εν λόγω ποσού, όπως η περιγραφή αυτή προκύπτει από την αίτηση προδικαστικής απόφασης, από τη δικογραφία ενώπιον του Δικαστηρίου, καθώς και από τις πληροφορίες που παρασχέθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

28 Βεβαίως, κατά το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμη όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.

29 Ωστόσο, ο υπολογισμός του ποσού που τιμολογείται από την MEO για πρόωρη λύση της σύμβασης παροχής υπηρεσιών έχει περιγραφεί από το αιτούν δικαστήριο, όπως προκύπτει από τη σκέψη 12 της παρούσας απόφασης, πράγμα που δεν αμφισβητήθηκε άλλωστε από την MEO ούτε στις παρατηρήσεις της ούτε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Περαιτέρω, υπογραμμίζεται ότι η διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου. Ο δε χαρακτηρισμός του εν λόγω ποσού από την MEO δεν δεσμεύει το Δικαστήριο στο πλαίσιο της απάντησης που θα δώσει στην αίτηση προδικαστικής απόφασης.

30 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, φρονεί ότι διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία για να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου και εκτιμά ότι, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, έχει διεξαχθεί συζήτηση επί όλων των επιχειρημάτων και ιδίως επί των επιχειρημάτων που αφορούν τον χαρακτηρισμό του εν λόγω ποσού.

31 Κατά συνέπεια, δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του παραδεκτού

32 Η Πορτογαλική Δημοκρατία προβάλλει ένσταση απαραδέκτου της αίτησης προδικαστικής απόφασης, υποστηρίζοντας ότι τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν από το αιτούν δικαστήριο έχουν αβέβαιο και υποθετικό χαρακτήρα και ότι το αιτούν δικαστήριο δεν διαπίστωσε τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης ούτε προσδιόρισε το σχετικό νομικό πλαίσιο.

33 Πρέπει να υπομνησθεί επ' αυτού ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της προβλεπόμενης από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, απόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο που έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής απόφασης που πρόκειται να εκδοθεί να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υπόθεσης, τόσο την αναγκαιότητα της έκδοσης προδικαστικής απόφασης για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Συνεπώς, εφόσον τα υποβληθέντα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο οφείλει, καταρχήν, να αποφανθεί (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, SEGRO και Horváth, C-52/16 και C-113/16, EU:C:2018:157, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

34 Περαιτέρω, η αίτηση προδικαστικής απόφασης την οποία υποβάλλει εθνικό δικαστήριο μπορεί να απορριφθεί μόνο αν είναι πρόδηλο ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή ακόμη όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά και

νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του έχουν υποβληθεί (απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, SEGRO και Horváth, C-52/16 και C-113/16, EU:C:2018:157, σκέψη 43 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

35 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής απόφασης προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και του άρθρου 73 της οδηγίας ΦΠΑ, όσον αφορά τον χαρακτηρισμό των ποσών που εισπράττονται από τη MEO κατόπιν της καταγγελίας, εκ μέρους των πελατών της, των συμβάσεων παροχής υπηρεσιών πριν από τη λήξη της ελάχιστης συμφωνηθείσας περιόδου δέσμευσης. Επισημαίνεται, επίσης, ότι το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε επαρκώς και με ακρίβεια τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, καθώς και το σχετικό νομικό πλαίσιο, εκ των οποίων προκύπτει ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν είναι υποθετικά.

36 Ως εκ τούτου, αφενός, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία ζητείται εν προκειμένω συνδέεται σαφώς με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και, αφετέρου, τα υποβληθέντα ερωτήματα δεν έχουν υποθετικό χαρακτήρα.

37 Κατά συνέπεια, η αίτηση προδικαστικής απόφασης είναι παραδεκτή.

Επί της ουσίας

Επί του πρώτου ερωτήματος

38 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το προκαθορισμένο ποσό που εισπράττει επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, από τον πελάτη της ή για λόγο που οφείλεται στον πελάτη της, σύμβασης παροχής υπηρεσιών η οποία προβλέπει ελάχιστη περίοδο δέσμευσης, ποσό το οποίο αντιστοιχεί στο ποσό που θα εισέπραττε η επιχείρηση κατά την εναπομένουσα περίοδο δέσμευσης, πρέπει να θεωρηθεί ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας ΦΠΑ, υποκείμενη ως εκ τούτου στον φόρο αυτόν.

39 Επισημαίνεται, συναφώς, ότι παροχή υπηρεσιών πραγματοποιείται «εξ επαχθούς αιτίας», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, μόνο αν μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής υφίσταται έννομη σχέση στο πλαίσιο της οποίας ανταλλάσσονται αμοιβαίως παροχές, η δε αμοιβή που λαμβάνει ο παρέχων την υπηρεσία συνιστά την πραγματική αντιπαροχή για την εξατομικευμένη υπηρεσία που παρέχεται στον λήπτη (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2007, Société thermale d'Eugénie-les-Bains, C-277/05, EU:C:2007:440, σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 23ης Δεκεμβρίου 2015, Air France-KLM και Hop!Brit-Air, C-250/14 και C-289/14, EU:C:2015:841, σκέψη 22). Τούτο ισχύει όταν υφίσταται άμεση σχέση μεταξύ της παρεχόμενης υπηρεσίας και της εισπραττόμενης αντιπαροχής (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2015, Air France-KLM και Hop!Brit-Air, C-250/14 και C-289/14, EU:C:2015:841, σκέψη 23 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

40 Όσον αφορά την άμεση σχέση μεταξύ της υπηρεσίας που παρέχεται στον λήπτη και της πραγματικής αντιπαροχής που εισπράττεται, το Δικαστήριο έχει κρίνει, στην περίπτωση πώλησης αεροπορικών εισιτηρίων τα οποία δεν χρησιμοποιήθηκαν από τους επιβάτες και των οποίων το αντίτιμο δεν επεστράφη σε αυτούς, ότι η αντιπαροχή για το αντίτιμο το οποίο καταβάλλεται κατά την υπογραφή σύμβασης παροχής υπηρεσιών συνίσταται στο δικαίωμα που αντλεί εντεύθεν ο πελάτης για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, ανεξαρτήτως του αν όντως ασκεί αυτό το δικαίωμα. Συνεπώς, ο παρέχων υπηρεσίες προβαίνει στην παροχή των υπηρεσιών αυτών εφόσον καθιστά δυνατή στον πελάτη τη χρήση των εν λόγω υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η ύπαρξη της

ανωτέρω άμεσης σχέσης να μην επηρεάζεται από το γεγονός ότι ο πελάτης δεν άσκησε το συγκεκριμένο δικαίωμα (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 23ης Δεκεμβρίου 2015, Air France-KLM και Hop!Brit-Air, C-250/14 και C-289/14, EU:C:2015:841, σκέψη 28).

41 Κατά τα λοιπά, όσον αφορά την προϋπόθεση περί άμεσης σχέσης μεταξύ της εισπραττόμενης αντιπαροχής και της παρεχόμενης υπηρεσίας, πρέπει να διαπιστωθεί αν το ποσό που οφείλεται για τη μη τήρηση της ελάχιστης προθεσμίας δέσμευσης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις επίμαχες στην κύρια δίκη συμβάσεις, αντιστοιχεί στην αμοιβή για την παροχή υπηρεσίας, βάσει της νομολογίας που μνημονεύθηκε στις σκέψεις 39 και 40 της παρούσας απόφασης.

42 Εν προκειμένω, υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τον τρόπο υπολογισμού που εκτέθηκε από το αιτούν δικαστήριο και μνημονεύεται στη σκέψη 12 της παρούσας απόφασης, το ποσό που οφείλεται δυνάμει των συμβάσεων αυτών για τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης αποτελείται από το ποσό του μηνιαίου τέλους συνδρομής πολλαπλασιαζόμενο με τη διαφορά μεταξύ της διάρκειας της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης και του αριθμού των μηνών κατά τους οποίους παρασχέθηκε η υπηρεσία. Συνεπώς, η καταβολή του ποσού που οφείλεται λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης επιτρέπει στην MEO να αποκτά, κατ' αρχήν, τα ίδια εισοδήματα με αυτά που θα αποκτούσε αν ο πελάτης δεν είχε καταγγείλει πρόωρα τη σύμβαση.

43 Όσον αφορά την επιρροή που ασκούν οι συμβατικοί όροι επί του χαρακτηρισμού μιας πράξεως ως φορολογητέας, επισημαίνεται ότι η συνεκτίμηση της οικονομικής και εμπορικής πραγματικότητας συνιστά θεμελιώδες κριτήριο για την εφαρμογή του κοινού συστήματος ΦΠΑ (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Newey, C-653/11, EU:C:2013:409, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

44 Εν προκειμένω, στο μέτρο που, δυνάμει των επίμαχων στην κύρια δίκη συμβάσεων, σε περίπτωση μη τήρησης της ελάχιστης διάρκειας δέσμευσης η MEO δικαιούται να λάβει το ίδιο ποσό με αυτό που θα λάμβανε ως αμοιβή για παρασχεθείσες υπηρεσίες αν ο πελάτης δεν είχε καταγγείλει τη σύμβαση, πράγμα που απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει εφόσον είναι αναγκαίο, η πρόωρη καταγγελία της σύμβασης εκ μέρους του πελάτη ή για λόγο που οφείλεται σ' αυτόν δεν μεταβάλλει την οικονομική πραγματικότητα της σχέσης που συνδέει την MEO με τον πελάτη της.

45 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να κριθεί ότι η αντιπαροχή για το ποσό που καταβάλλει ο πελάτης στην MEO συνίσταται στο δικαίωμα του πελάτη να αποδεχθεί την εκπλήρωση, εκ μέρους της επιχείρησης, των υποχρεώσεών της από τη σύμβαση παροχής υπηρεσιών, έστω και αν ο πελάτης δεν επιθυμεί ή δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμά του αυτό για λόγο που οφείλεται στον ίδιο. Συγκεκριμένα, εν προκειμένω η MEO καθιστά δυνατή στον πελάτη τη χρήση των υπηρεσιών αυτών, υπό την έννοια της νομολογίας που μνημονεύθηκε στη σκέψη 40 της παρούσας απόφασης και η παύση της παροχής αυτής δεν οφείλεται στην ίδια.

46 Επιβάλλεται να προστεθεί επ' αυτού ότι αν το επίμαχο ποσό χαρακτηριζόταν ως αποζημίωση προς αποκατάσταση της ζημίας της MEO, τότε η φύση της αντιπαροχής που καταβάλλεται από τον πελάτη θα διαφοροποιούνταν ανάλογα με το αν ο πελάτης αποφασίζει να χρησιμοποιήσει ή μη την επίμαχη υπηρεσία για το διάστημα που προβλέπεται στη σύμβαση.

47 Συνεπώς, θα ετύγχανε διαφορετική μεταχείρισης, από απόψεως ΦΠΑ, ο πελάτης προς τον οποίο παρασχέθηκαν υπηρεσίες για το σύνολο της ελάχιστης συμβατικής περιόδου δέσμευσης σε σχέση με αυτόν που λύει τη σύμβαση πριν από τη λήξη της εν λόγω περιόδου.

48 Κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρηθεί ότι το ποσό που οφείλεται λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης αποτελεί αμοιβή για τις υπηρεσίες που παρέχονται από την MEO, είτε ο πελάτης ασκήσει το δικαίωμά του να λάβει τις εν λόγω υπηρεσίες μέχρι τη λήξη της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης είτε όχι.

49 Ως προς την προϋπόθεση τα καταβαλλόμενα ποσά να αποτελούν την πραγματική αντιπαροχή εξατομικευμένης υπηρεσίας, υπογραμμίζεται ότι τόσο η υπηρεσία που πρέπει να παρασχεθεί όσο και το ποσό που τιμολογείται στον πελάτη σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης κατά τη διάρκεια της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης καθορίζονται ήδη κατά τη σύναψη της σύμβασης.

50 Ειδικότερα, το ποσό που οφείλεται λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του συνολικού τιμήματος που καταβάλλεται, σε μηνιαίες δόσεις, για την παροχή των υπηρεσιών και το οποίο καθίσταται αμέσως απαιτητό σε περίπτωση αθέτησης της υποχρέωσης πληρωμής.

51 Όσον αφορά την τελευταία ως άνω περίπτωση, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, σύμφωνα με τις εφαρμοστέες διατάξεις του εθνικού δικαίου, ο φόρος επί του ποσού αυτού οφείλεται κατά τον χρόνο έκδοσης του τιμολογίου, ενδεχόμενο που προβλέπεται και στο άρθρο 66, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α′, της οδηγίας ΦΠΑ, κατά παρέκκλιση, ιδίως, από το άρθρο 64, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, οι δε διατάξεις αυτές μνημονεύονται ρητώς από το αιτούν δικαστήριο στο πλαίσιο του πρώτου ερωτήματος. Λαμβανομένων υπόψη όσων εκτέθηκαν ανωτέρω, ιδίως του ότι η πρόωρη καταγγελία της σύμβασης δεν μεταβάλλει την οικονομική πραγματικότητα της σχέσης μεταξύ της MEO και του πελάτη της, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας ΦΠΑ που πρέπει εν προκειμένω να γίνει δεκτή δεν επηρεάζεται ούτε από το ότι ο ΦΠΑ καθίσταται πρόωρα απαιτητός σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης ούτε από τις ανωτέρω διατάξεις.

52 Κατά συνέπεια, το ποσό που οφείλεται λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης αποτελεί την αντιπαροχή για εξατομικευμένη παροχή υπηρεσιών.

53 Από τη διατύπωση του πρώτου ερωτήματος, το οποίο μνημονεύει επίσης το άρθρο 73 της οδηγίας ΦΠΑ, προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την επιρροή που ενδέχεται να ασκεί στο απαιτητό του ΦΠΑ η έλλειψη πραγματικής είσπραξης του οφειλόμενου ποσού σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.

54 Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, η βάση επιβολής του φόρου περιλαμβάνει οτιδήποτε αποτελεί την αντιπαροχή την οποία έλαβε ή πρόκειται να λάβει ο παρέχων τις υπηρεσίες από τον πελάτη του.

55 Περαιτέρω, δεδομένου ότι ο ΦΠΑ αποσκοπεί στην αποκλειστική επιβάρυνση του τελικού καταναλωτή, η βάση επιβολής του ΦΠΑ τον οποίο πρέπει να εισπράττουν οι φορολογικές αρχές δεν μπορεί να υπερβαίνει την πράγματι καταβληθείσα εκ μέρους του τελικού καταναλωτή αντιπαροχή επί της οποίας υπολογίστηκε ο ΦΠΑ που βαρύνει τελικώς τον καταναλωτή αυτόν (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1996, Elida Gibbs, C-317/94, EU:C:1996:400, σκέψη 19).

56 Συνεπώς, προσθετέον ότι, εν πάση περιπτώσει και όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 55 των προτάσεών της, εφόσον χρειαστεί, οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν να προβούν, υπό τους όρους που καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο, στην ανάλογη διόρθωση του ΦΠΑ, όπως προβλέπεται στο άρθρο 90 της οδηγίας ΦΠΑ, προκειμένου ο ΦΠΑ να εισπραχθεί επί του ποσού που πράγματι εισέπραξε ο παρέχων τις υπηρεσίες από τον πελάτη του.

57 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας ΦΠΑ έχει την έννοια ότι το προκαθορισμένο ποσό που εισπράττει επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, από τον πελάτη της ή για λόγο που οφείλεται στον πελάτη της, σύμβασης παροχής υπηρεσιών η οποία προβλέπει ελάχιστη περίοδο δέσμευσης, ποσό το οποίο αντιστοιχεί στο ποσό που θα εισέπραττε η επιχείρηση κατά την εναπομένουσα περίοδο δέσμευσης αν δεν είχε μεσολαβήσει η καταγγελία, πράγμα που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, πρέπει να θεωρηθεί ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας, υποκείμενη ως εκ τούτου στον φόρο αυτόν.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

58 Με το δεύτερο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν οι προϋποθέσεις που παρατίθενται στα σκέλη α', β', και γ' του πρώτου ερωτήματος, ήτοι, αντιστοίχως, το γεγονός ότι σκοπός του κατ' αποκοπήν ποσού είναι να αποτρέψει τους πελάτες από τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης και να αποκαταστήσει τη ζημία που υφίσταται η επιχείρηση σε περίπτωση μη τήρησης αυτής της περιόδου, το γεγονός ότι η αμοιβή που εισπράττεται από εμπορικό αντιπρόσωπο για τη σύναψη συμβάσεων με ελάχιστη περίοδο δέσμευσης είναι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπεται στο πλαίσιο συμβάσεων χωρίς τέτοια περίοδο ή το γεγονός ότι το ποσό που τιμολογείται χαρακτηρίζεται στο εθνικό δίκαιο ως ποινική ρήτρα, ασκούν καθοριστική επιρροή για τον χαρακτηρισμό του προκαθορισμένου στη σύμβαση παροχής υπηρεσιών ποσού το οποίο οφείλει ο πελάτης σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης αυτής.

59 Πρώτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν ο σκοπός του κατ' αποκοπήν ποσού, ο οποίος συνίσταται στην αποτροπή των πελατών από τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης και στην αποκατάσταση της ζημίας που υφίσταται η επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης, επηρεάζει τον χαρακτηρισμό του ποσού αυτού ως αμοιβής για την παροχή υπηρεσιών.

60 Ως προς το ζήτημα αυτό επιβάλλεται η επισήμανση ότι η κατά την οδηγία ΦΠΑ έννοια της «παροχής υπηρεσιών» πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο ανεξάρτητο από τους σκοπούς και τα αποτελέσματα των οικείων πράξεων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Newey, C-653/11, EU:C:2013:409, σκέψη 41).

61 Αντιθέτως, όπως κρίθηκε στη σκέψη 43 της παρούσας απόφασης, σημαντικό είναι να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική πραγματικότητα της επίμαχης πράξης, η οποία συνιστά θεμελιώδες κριτήριο για την εφαρμογή του κοινού συστήματος ΦΠΑ (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Newey, C-653/11, EU:C:2013:409, σκέψεις 42, 48 και 49 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 46 των προτάσεών της, στο πλαίσιο μιας οικονομικής θεώρησης, το ποσό που οφείλεται για τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης εξασφαλίζει στην MEO ένα σταθερό εισόδημα, υπό τη μορφή ελάχιστης συμβατικής αμοιβής.

62 Κατά συνέπεια, ο σκοπός του ποσού αυτού, ο οποίος συνίσταται στην αποτροπή των πελατών από τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, δεν ασκεί καθοριστική επιρροή στον χαρακτηρισμό του εν λόγω ποσού, στο μέτρο που, σύμφωνα με την οικονομική πραγματικότητα, το εν λόγω ποσό εγγυάται στη MEO κατ' αρχήν τα ίδια έσοδα με αυτά που θα πραγματοποιούσε αν δεν είχε γίνει καταγγελία της σύμβασης πριν από τη λήξη της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης για λόγο που οφείλεται στον πελάτη.

63 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το γεγονός ότι η αμοιβή την οποία εισπράττει εμπορικός αντιπρόσωπος για τη σύναψη συμβάσεων με ελάχιστη περίοδο δέσμευσης είναι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπεται στο πλαίσιο συμβάσεων χωρίς τέτοια περίοδο δέσμευσης ασκεί επιρροή επί του χαρακτηρισμού του ποσού που οφείλεται για τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης.

64 Προκειμένου να κριθεί αν το ποσό αυτό αποτελεί αντιπαροχή για παροχή υπηρεσιών που υπόκειται στον ΦΠΑ λαμβάνονται υπόψη, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 39 έως 51 της παρούσας απόφασης, τα στοιχεία της δικογραφίας ενώπιον του Δικαστηρίου, από τα οποία προκύπτει ότι το εν λόγω ποσό έχει υπολογισθεί βάσει του ποσού του βασικού μηνιαίου τέλους συνδρομής τόσο για το διάστημα προ της καταγγελίας της σύμβασης παροχής υπηρεσιών όσο και για το διάστημα από την καταγγελία της σύμβασης μέχρι τη λήξη της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης.

65 Δεδομένου ότι η απάντηση του Δικαστηρίου στο πρώτο ερώτημα δεν εξαρτάται από το γεγονός ότι η αμοιβή την οποία εισπράττει ο εμπορικός αντιπρόσωπος μπορεί να διαφέρει ανάλογα με το είδος της σύμβασης που συνάπτεται με τον πελάτη, αρκεί η διαπίστωση ότι η σύγκριση μεταξύ των συμβάσεων

που προβλέπουν ελάχιστη περίοδο δέσμευσης και των συμβάσεων που δεν περιέχουν τέτοια πρόβλεψη δεν ασκεί επιρροή επί του ζητήματος αν το ποσό που οφείλεται λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης συνιστά αμοιβή για την παροχή των επίμαχων στην κύρια δίκη υπηρεσιών.

66 Τρίτον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, επίσης, αν το γεγονός ότι το ποσό που τιμολογείται για μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης χαρακτηρίζεται στο εθνικό δίκαιο ως ποινική ρήτρα μπορεί να ασκήσει επιρροή στον χαρακτηρισμό του ποσού αυτού ως αμοιβής για την παροχή υπηρεσιών.

67 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που δεν περιέχουν ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών πρέπει, κατά κανόνα, να ερμηνεύονται κατά τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2017, Kozuba Premium Selection, C-308/16, EU:C:2017:869, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

68 Συνεπώς, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 34 των προτάσεών της, δεν ασκεί επιρροή στην ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας ΦΠΑ το αν το ποσό αυτό θεωρείται αξίωση αποζημίωσης λόγω αδικοπραξίας ή ποινική ρήτρα ή ακόμη αν χαρακτηρίζεται ως αποκατάσταση ζημίας, αποζημίωση ή αμοιβή.

69 Η εκτίμηση του κατά πόσον η αμοιβή καταβάλλεται για παράδοση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών αποτελεί ζήτημα του δικαίου της Ένωσης, το οποίο πρέπει να κρίνεται κατά τρόπο ανεξάρτητο από την εκτίμηση που γίνεται στο εθνικό δίκαιο.

70 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν ασκούν καθοριστική επιρροή για τον χαρακτηρισμό του προκαθορισμένου στη σύμβαση παροχής υπηρεσιών ποσού το οποίο οφείλει ο πελάτης σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης αυτής το γεγονός ότι σκοπός του κατ' αποκοπήν ποσού είναι να αποτρέψει τους πελάτες από τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης και να αποκαταστήσει τη ζημία που υφίσταται η επιχείρηση σε περίπτωση μη τήρησης αυτής της περιόδου, το γεγονός ότι η αμοιβή που εισπράττεται από εμπορικό αντιπρόσωπο για τη σύναψη συμβάσεων με ελάχιστη περίοδο δέσμευσης είναι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπεται στο πλαίσιο συμβάσεων χωρίς τέτοια περίοδο και το γεγονός ότι το εν λόγω ποσό χαρακτηρίζεται στο εθνικό δίκαιο ως ποινική ρήτρα.

Επί των δικαστικών εξόδων

71 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, έχει την έννοια ότι το προκαθορισμένο ποσό που εισπράττει επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, από τον πελάτη της ή για λόγο που οφείλεται στον πελάτη της, σύμβασης παροχής υπηρεσιών η οποία προβλέπει ελάχιστη περίοδο δέσμευσης, ποσό το οποίο αντιστοιχεί στο ποσό που θα εισέπραττε η επιχείρηση κατά την εναπομένουσα περίοδο δέσμευσης αν δεν είχε μεσολαβήσει η καταγγελία, πράγμα που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει, πρέπει να θεωρηθεί ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας, υποκείμενη ως εκ τούτου στον φόρο αυτόν.

2) Δεν ασκούν καθοριστική επιρροή για τον χαρακτηρισμό του προκαθορισμένου στη σύμβαση παροχής υπηρεσιών ποσού το οποίο οφείλει ο πελάτης σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης αυτής το γεγονός ότι σκοπός του κατ' αποκοπήν ποσού είναι να αποτρέψει τους πελάτες από τη μη τήρηση της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης και να αποκαταστήσει τη ζημία που υφίσταται η επιχείρηση σε περίπτωση μη τήρησης αυτής της περιόδου, το γεγονός ότι η αμοιβή που εισπράττεται από εμπορικό αντιπρόσωπο για τη σύναψη συμβάσεων με ελάχιστη περίοδο δέσμευσης είναι μεγαλύτερη από αυτή που προβλέπεται στο πλαίσιο συμβάσεων χωρίς τέτοια περίοδο και το γεγονός ότι το εν λόγω ποσό χαρακτηρίζεται στο εθνικό δίκαιο ως ποινική ρήτρα.

(υπογραφές)